

המת החי

על שיר מספרו החדש של פסח מילין, הכול פתוח

המבשר הבכיר של האתיאיזם המודרני היה, כידוע, פרידריך ניטשה. הוא קבע את מה שכל אדם בעל הגיון יודע, שהאל הוא המצאת דמיונו של האדם, ולכן נגזר דינו של האל למות (ראו, לדוגמה, "כה אמר זרתוסטרא", בתרגום ישראל אלדר, שוקן 2003, עמ' 80, 84, 104, 264, 265, 289 ועוד). אלא שמסתבר כי ניטשה הספיד את האל מוקדם מדי, כי הוא לא רק שאיננו הולך למות, אלא ארובה, הוא הולך מחיל אל חיל, כובש עמים, ארצות ויבשות ומחזיר את האנושות אל הנחשלות והאלימות המבהילה.

צריך טונות של תמימות (או מוטב - היתממות), להאמין שמעצבי האמונה יכולים לצטט את האל ("אנוכי ה' אלוהיך..."), "כה אמר ה'", שהוא בחר את עם ישראל להיות סגולה מכל העמים (שמות י"ט 5 - 6), ומשום כך הוא מקנא לו כמו שבעל מעורער בנפשו מקנא לאישתו (ראו יחזקאל ט"ז, כ"ג), שהוא ברא עמים חוטאים שכל תפקידם עלי אדמות הוא להיות מושמדים על-ידי בני ישראל (ראו דברים כ' 16), שהוא גומל לכל אדם לפי מעשיו (ראו ירמיהו י"ז 10). השמדתם של מיליון וחצי ילדים בשואה דיה להפריך את כל הבדיה המבהילה הזאת, אבל, לדיאבון לב יש לצטט את אחד העם הזקן והטוב - "ואף-על-פי-כן...".

למשורר פסח מיילין יש ותק בעימות עם האמונה. לעיתים הוא עושה זאת באורח אירוני, כמו בשיר "אלוהים מתחמק" שבקובץ הנ"ל: מה קרה בסך הכול רציתי לדבר איתו / איזה מין אלוהים הוא זה / שמפחד לדבר עם אדם פשוט כמוני / שקוראים לו פסח ולא משה

הכול פתוח עמ' 55 (היעדר פיסוק במקור)

אני יכול להרגיע את פסח מיילין - לי קוראים משה, וגם איתי הוא איננו מדבר, וגם האגדה שכביכול האל דיבר עם משה רבינו "פה אל פה", והוא כתב את הצווים הבלתי אפשריים מפני האל ממש - כבר הפרשן ר' אברהם אבן עזרא (במאה ה - 12) הבין שמדובר בבדיה גמורה, שמוטב לו למשכיל למלא בגללה את פיו מים.

בשל היעדר "ההידברות" עם האל קובע פסח מיילין שהאל נהרג:

אלוהים נהרג

מה אתה מחייך	נו באמת ואתה מאמין
לא שמעת מה קרה	לכל השמועות
לא שמעתי	אומרים שהוא חטף מכת מְלָה
אַמֹּת סיפי השמיים רועדים	זה שבכוחו להוריד ברקים ורעמים
על מה ולמה	כן וזה בגלל שלמְלִים נמאס
אלוהים נהרג	

מדוע כשאני מרים את ראשי
כלפי השמיים ושואל מניין יבוא עזרי
הכול נשאר ללא מענה

מכל הצווים שהוא מצווה
ואומר אני אני אני
עכשיו אני מבין

שם, עמ' 20 (היעדר פיסוק במקור)

חומר הגלם של המשורר הוא המִלָּה, והיא יקרה לו, והנה, על פי מסורת האמונה – האל הוא זה הבורא עולמות במִלָּה, על-כן, אם אמנם האל נהרג, זה בוודאי קרה בגלל מכת מִלָּה, מעין נקמה על נשיאת שם המִלָּה לשווא. כי למִלָּים כבר נמאס מכל הצווים הבלתי אפשריים, הסובבים רק סביב האגו חסר הגבולות של יציר הרמיון האנושי: "אני, אני, אני".

גם ללא פיסוק קל להבחין שיש בשיר דו-שיח בין שני אנשים הדנים בשמועה שהאל נהרג – לא סתם מת, אלא נהרג, כי נקמו בו המִלָּים. לכן הציפייה של הדובר לעזרה משמיים נתקלת בקיר אטום: "הכול נשאר ללא מענה".

הזדמן לי לקרוא מאמר בשם "על 'מות אלוהים' ותחיית המתים בהגותו של השל" מאת דרור בונדי (אקדמות – כתב-עת למחשבה יהודית", גיליון כ"ג, אלול תשס"ט), ממנו מסתבר כי למרות שהאל מת עם אושביץ (איך אפשר עוד להאמין בכדיה היא אחרי הזוועות שפקדו את "העם הנבחר"?), על המאמינים להחיות אותו! ובכן, לא האל הוא נאמן להחיות מתים, ככתוב בשלושה-עשר העיקרים של הרמב"ם, אלא המאמינים יהיו נאמנים להחיות את האל!

פסח מילין וספרו הכל פתוח

אילו ניחן האדם המאמין במעט הגיון, היה בוודאי מסיק את המתבקש מזוועות אושביץ, אבל הבריה חסרת השחר היא מובילה איכשהו לחשיבה מעוותת, והרי הסברים מבית מדרשם של מעצבי האמונה: מדוע קרה מה שקרה באושביץ? משום שהאשכנזים פטפטו בזמן התפילה; משום שנהו אחרי הציונות שהיא מרד ברצון האל; משום שהתבוללו, וגברים יהודיים שכבו עם גויות... – הרי אין תכלה וקץ לטמטום!

בשיר של פסח מילין מוזכרת שמועה שהאל נהרג – שמועה בעלמא – שבע ייפול האל, וקם!